Хорих газар дахь мониторинг баримт хуудсууд

Баримт хуудас N°1

Үр нөлөө сайтай зөвлөмж гаргах нь

Ýð¿¿ ø¿¿ëòýýñ óðüä÷èëàí ñýðãèéëýõ íèéãýìëýã 1977 îíä áàéãóóëàãäñàí öàãààñàà õîéø ºíººã õ¿ðòýë õîðèõ, öàãäàí õîðèõ ãàçðóóäûí ¿éë àæèëëàãààíä áàéíãûí òîãòìîë, õàðààò áóñ õºíäëºíãèéí õÿíàëò øàëãàëòûã õèéæ ýð¿¿äýí ø¿¿õ, õýðöãèé õ¿íëýã áóñààð õ¿íòýé õàðüöàæ øèéòãýõýýñ óðüä÷èëàí ñýðãèéëýõ àðãà õýìæýýã àâñààð èðæýý. Ýíýõ¿¿ øèíý öóâðàë áàðèìòûí õóóäàñ íü ¿íäýñíèé áîëîí äýëõèéí õýìæýýíèé ìîíèòîðèíг øàëãàëò õèéã÷äýä çîðèóëæ õàìòðàí ç¿òãýã÷äèéíõýý õèéæ, àìüäðàë ïðàêòèê äýýð òóðøèí øàëãàðóóëñàí ñàéí ãýãäýõ àðãàà ç¿é áîëîí Ýð¿¿ ø¿¿ëòýýñ óðüä÷èëàí ñýðãèéëýõ íèéãýìëýãèéí õèéñýí ñóäàëãàà øèíæèëãýýã àãóóëñàí áîëíî.

Ýíý öóâðàëûí òàëààð ñàíàë õ¿ñýëò, çºâëºãºº áàéõ àâààñ apt@apt.ch. õàÿãààð çàõèà áè÷íý ¿¿.

2008 îíû 11дүгээр сар

¯ð íºëºº ñàéòàé çºâëº ìæ ãàðãàõ íü

1. Òàíèëöóóëãà

Òàéëàí áîëîí çºâëº ìæ áè÷èõýä íàðèéí àðãà áàéäàã. Ýõýíäýý ýíãèéí þì øèã õàðàãäàõ äàæëãàâàð ÷ ¿íýí õýðýãòýý ÿðâèãòàé íèéëìýë áîëîõ íü áèé. Òóðøëãàà àðâèíòàé øèíæýý÷èä, òºñºë çîõèîã÷èä õ¿ðòýë ººðñäèéí òóðøëãàà ìºí ìýðãýæèëòíèé çºâëºãºº, àðãà÷èëñàí óäèðäàìæààñ èõ ç¿éëèéã îëæ äàæëãàâàðàà ñàéí ã¿éöýòãýäýã áàéíà. Õîðèõîä õèéõ ìîíèòîðèíãèéí íýã ÷óõàë õýñýã áîëîõ çºâëº ìæ áè÷èõýä çîðèóëñàí ýíý áàðèìò áè÷ãèéã ãàðãàâ. Ýíý íü õàìò îëíîðîî áîëî õóâü õ¿íèé õèéñýí ìîíèòîðèíãèéí ñóäàëãàààíä ä¿í øèíæèãýý õèéæ, çºâëº ìæèéã ãàðãàõûí ºìíº äàõèí íÿãòëàí ¿çýõýä çîðèóëàãäñàí þì.
Àëü ÷ óëñàä óëñòºðèéí, õóóëèéí, íèéãìèéí, ñî¸ëûí, õýë øèíæëýëèéí ãýõ ìýòèéí ñýäâýýð äàëä óòãà ñàíàòàé ¿ã õýëëýãòýé çºâëº ìæ¿¿ä õýðýãëýæ áàéõàä òà á¿õýíä танилцуулж буй “Хоёр дахин оновчтой/Илүү ухаалаг” хэмээх зөвлөмжийн загвар нь çºâëº ìæèéã ¿ð ä¿í ñàéíòàé, àøèã òóñ èõòýé áîëãîõîîð ñèñòåì÷ëýí òîäîðõîé øàëãóóðààð íàðèéâ÷ëàãààí ãàð÷ èðëýý.

.

2. Çºâëº ìæ áè÷èõ ãîë øàëòãààí

Ì îíèòîðèíãèéí ¿íäýñí çîðèëãî íü çºâ îííâ÷òîé çºâëº ìæ áè÷èõ áàéäàã. Öàã çàâàà ¿ðýí áàéæ çºâëº ìæ áè÷èõýä õ¿ðãýõ õýäýí øàëòãàààíûã äóðäâàë:

- Çºâëº ìæã¿é òàéëàí çîðèëãîî áèåë¿¿ëæ õ¿ñýæ õ¿ëýýñýí ºº÷ëºëòèéã õèéëãýõ ìàãàäëàë áàãàòàé
- Õîðèõ ãàçðûí ìîíèòîðèíãèéí òàéëàíãèéí íýã õýñýã áîëîõ çºâëº ìæèéã ñàéòàð óí øèæ àíõàòàðäàã ó÷ðààñ
- Çºâëº ìæ íü ìîíèòîðèíã õèéñýí îëîí òºðëèéí õ¿ì¿¿æ¿¿ëýã÷ ìýðãýæèëòí¿¿äèéí ñóäàëãàà øèíæëãýýíèé ¿ð ä¿í
- Çºâëº ìæ íü õîðèãäëóóäûí õ¿íèé ýðõèéã õ¿íäýòãýí ¿çýõèéã àíõàòàðóóëàí íýí òýðã¿¿íä õèéõ ¿éë àæèëëãàààã íàðèéí òîãòîîäîã
- Çºâëº ìæ íü õîðèõ áàéãóóëëàãûí ýðõ ìýäýëòýíòýé õàðèëòàí ÿðèõ íèéãìèéí òîãòîëöîîíû á¿òýö, ñóóðü íü áîëæ, ¿íäýñíèé õýìæýýíä òóëãàðààä áóé àñóóäëûã øèéäýõýä á¿òýýë÷ ¿ð ºãººæòýé õóâü íýìýð îðóóëàãã
- Çºâëº ìæ íü õîðèõ áàéãóóëëàãûí ýðõ ìýäýëòýí áîëîí ìîíèòîðèíã õèéæ áóé õ¿ì¿¿ñèéí õàìòàí ìºðäºæ, áèåëýëòýý ¿íýëæ ä¿ãíýõ ¿íäýñ íü ìºí.

3. “Илүү оновчтой” хэмээх зөвлөмжийн загвар

Õîðèõ ãàçðûí ìîíèòîðèíãòîé õîëáîîòîé çºâëºìæ íü äîòîîäûí áîëîí îëîí óëñàä õàìàðàëòàéãàðàð ÷àíàðòàé, ¿ð àøèãòàé áàòàëãàìæòàé áàéõûí òóëä äîîð äóðäàãàõ 10 øàëãóóðàð ¿íýëýãäýíý.

- Òîäîðõîé áàéõ
- Ì ýäýãäýõ¿éö áàéõ
- Õ¿ð÷ áîëîõóéö áàéõ
- ¯ð ä¿íòýé áàéõ
- Öàã õóãàöàìàíû õÿçãàðð òàâèõ

  +
- Øèéäâýð ãàðãàõ-ñàíàë îðóóëàõ
- Ýí òýðã¿¿íèé ÷óõàë, ð äàãàâàð, ýðñäýëèéã òîîöîæ ¿çýõ
- Ì ýòãýëöýõ
- Ó÷èð-øàëòãàìò òàéëáàðòàé
- Çîðèëãîòîé áàéõ

4. Øàëãóóð ¿ç¿¿ëýëò òóõ á¿ðèéã àâ÷ ¿çâýë

Øàëãóóð òóõ á¿ðèéã ¿íýëýæ ä¿ãíýí, ãîë àñóóëòóóäàòàð øàëãàí õýëýëö¿¿ëæ çàòàâàð болгон гаргаж ирлээ. “Илүү оновчтой” хэмээх шалгуурааð ìîíèòîðèíã õèéõ áàéãóóëëàãóóä íü òàéëàíãàà õÿíàæ äàõèí áîëîâñðóóëàõ áîëîìæòé. Ì îíèòîðèíãèéí íèéò ¿éë àæèëëàãàòàíä äýñ äàðàòàëä òàâèõ áà çºâëºìæ¿¿ä íü øàëãóóðóóäûã á¿ðýí õàíãàæ ÷äàõã¿é áàéëàà ÷ ãýñýí çîõèöîëûã íü èõýñãýâýë ýíý íü çºâëºìæèéã ìýäýãäýõ¿éö ¿ð ä¿íòýé áîëãîæ áîëíî.

Òîäîðõîé áàéõ

Çºâëºìæ á¿ð íü íýã òîäîðõîé àñóóäëûã õºíäñºí áàéõ íü ç¿ãýýð. Çºâëºìæèíä íýã áóþó ò¿¿íýýñ îëîí ç¿éëèéã ñàéæðóóëàõàòàð áè÷èæ áîëîõ áà õàðèí òóñ á¿ðèéã íü íàðèéí òîäîðõîéëæ, òóñãàòàðëàõ ñóì áà òîîãîîð äýñ äóãàòàðëàâàë çîõèíî. Ýíý íü ýðõ ìýäýëòí¿¿äýä çºâëºìæèéã îéëãîæ õýðýãæ¿¿ëýõýä íü òóñ áîëîõîîñ ãàäíà ìîíèòîðèíãèéí áàãèéí ýõë¿¿ëñýí ¿éë õýðãèéã äàãàæ ìºäªõºä íýìýð áîëîõ þì. Ерөнхийлж гаргасан мэдэгдэл нь зөвлөмж гэсэн хэсгийнхээ өмнөх “Удиртгал” хэсэгт òóõàéí õîðèõ àíãèéí óäèðäëãóóäàä õîðèõ, öàãààí õîðèõ áàéðíû íºõöºë áàéäëûã îëîí óëñûí æèøèã, õýì õýìæýýíä õ¿ðãýæ, ýðõ ÷ºëªªãªª õàñóóëñàí õ¿ì¿¿ñèéí ýðõèéã áàòàëãàòàòàé õàíãàõ ¸ñòîé ãýñýí àæèë ¿¿ðãèéã íü ñàíóóëæ ªãäªãªªðªª à÷ òóñòàé áàéäàã.

Ò¿ëõ¿¿ð àñóóë òóóä:

- ✓ Çºâëºìæ íü òîäîðõîé íýã àñóóäàë ýñâýë çºâõºí íýã ñýäâèéã õºíäñºí ¿¿?
- ✓ Çºâëºìæèä ¿éë àæèëëàãàòàíû ñàëàíãèä ñàíàòóóäûã èëýýð ÿëãàí ãàðãàæ óó?

- ✓ Çºâëºìæèéí ãîë àãóóëãàä ºº ð÷ëºí ñàéæðóóëàõààð îðóóëæ áóé ñàíàëóóä øóóä òóñ÷ ÷äàæ áàéíà óó?

Ì ýäýãäýõ¿éö áàéõ

Öààøèä ýðõ áàðèã÷èä áîëîí ìîíèòîðèíã õèéæ áóé áàéãóóëëàãóóä çºâëºìæ íü õýð çýðýã õýðýãæèæ áàéãàà ýñâýë õýðýãæèõã¿é áàéãààã òîäîðõîéëíî. Çºâëºìæ íü ¿íýëýæ ä¿ãíýõýä õÿëáàðõàí áàéõààð áîë ç¿ãýýð. Òàéëàíòàé öóã õàâñðàãààõ çºâëºìæ íü òóëãàðààä áàéãàà àñóóäëóóäûã òîéìëîí ¿ç¿¿ëýõ áà èðýýä¿éäýý õàðüöóóëàëò õèéæ áîëîõîîð çóðàãòàé, ñóóðü ¿ç¿¿ëýëò, îíöãîé øèíæòýéãýýð òîãòîîãäãîã áàéíà. Òîî õýìæýý áà ÷àíàðûí ¿ç¿¿ëýëòýí äýýð èë¿¿ èõ àíõààðàë òàâèõ õýðýãòýé áîëãîã.

Òº¿ëõ¿¿ð àñóóëò:

- ✓ Òàéëàíäã îäîîãèéí íºõöºë áàéäëûã èë òîäîîð áè÷èæ îðóóëñàí óó?
- ✓ Òàéëàí áîëîí çºâëºìæèä áàòàòàõ çàäëòóóäûã îðóóëæ ºãñºí ¿¿?
- ✓ Èðýýä¿éä ºº ðºðëèéí ýñâýë ñàéæðóóëñàí çàäëòóóäûã ãàðãàæ èðâýë äýýð áàéõ óó?
- ✓ ßìàð íºõöºëä çàäëòóóäûí ãàðãàæ èðñýí íîòîëãîî íü íÿöàãäàøã¿é âý?

Õ¿ð÷ áîëîõóéö áàéõ

Çºâëºìæ íü ¿éë àæèëëàãààãàà ñàéæðóóëæ àíõàðñíû ¿ð ä¿íä áèåëýãäýæ áîëîõóéö áàéõ þì. Ãýâ÷ ýíý øàëãóóð íü ñàíõ¿¿ãèéí íººö áîëîëöîîã òóñãàãà¿é áàéäàã òàëòàé. Îëîí óëñûí æèøèã õýì õýìæýýíä ¿íäýñëýí ãàðãàñàí çºâëºìæèä ãîë õèéõ ¸ñòîé àæëûã íýí òýðã¿¿íä òàâüæ, ºº ð÷ëºõ ó÷èð øàëòãààíûã íü îíöîëæ ºääºã áàéíà. Òºð çàñàã íºº ö áîëîëöîîã îëæ ýíý àæëûã äààëãàæ õèéëãýõ ¿¿ðýãòýé. ¯¿íòýé òºñºòýé íýìýëò àæëóóä íü áèäíèé õ¿ñ÷ áóé ¿ð ä¿íã àìàðõàí ãàðãàõ þìóó õ¿ëýýæ áóé ¿ð ä¿íã ìààíü áàòàëãààæóóëæ ºãºõ áîëîëöîîòîé þì.

Òº¿ëõ¿¿ð àñóóëò:

- ✓ Àìüäðàë ïðàêòèêò ýíýõ¿¿ çºâëºìæ íü õýðýãæèõ áîëîìæòîé þó?
- ✓ Ñàíàë áîëãîõîîð èæèë òºðëèéí ýñâýë íýìýëò ¿éë àæèëëàãàà áàéíà óó?
- ✓ Íºõöºë áàéäëûã ãàðãàæ òàâèõàä àëü ñîíãîëò õàìãèéí áàãà ýñýðã¿¿öýëòýé òóëãàðàõ âý?

¯ð ä¿íòýé áàéõ

Òàéëàíãèéí çºâëºìæ õýñýãò áóñ ãîë õýñýãò íü ºº ð÷ëºõ àñóóäëûí òàëààð òîäîðõîéëæ, ñóäàëãàà øèíæèëãýýã íü áè÷äýã. Çºâëºìæèä ñàíäë áîëãîæ áè÷ñýí ¿éë àæèëëàãàà íü áîäîò ¿ð ä¿íãýý ºãñºí ýñâýë òºðèéí ¿éë õýðýã áîëæ àíõàðàë òàòäàã áàéíà. Îëæ àâàõààð òýì¿¿ëæ áóé ¿ð ä¿í íü çºâëºìæèä èë áóñ äàëä óòãàòàé ýñâýë áîäîò óòãàòàé áàéæ áîëíî.

Ãîë àñóóëò:

- ✓ Òàéëàíãèéí ãîë õýñýãò áàéõ ìýäýýëýë, ñóäàëãààà øèíæèëãýý çºâëºìæèä ÷èíü áàéíà óó?
- ✓ Çºâëºìæ íü àñóóäëûã èëð¿¿ëýí òîäîðõîéëæ ºº ð÷ëºõèéã øààðäàí óðèàëàõààñ èë¿¿òýéãýýð õ¿ñýæ õ¿ëýýñýí èðýýä¿éä õýðýã áîëîõ àæëûã ýñâýë çîðèëãîäîî õ¿ðýõ áîäîò áàéäëûã òàíüæ ãàðãààæ áàéíà óó

Öàã õóãàöààíû õÿçãààð òàâèõ

Çºâëºìæèä áîäèò áàéäëààñ ¿íäýñëýñýí öàã õóãàöààíû õÿçãààð òàâèõ íü ýðõ áàðèã÷èä, óäèðäëàãóóä õàðèóöëàãàà äýýøë¿¿ëæ, ¿éë àæèëëàãààíû áèåëýëòýíä øàõàëò ¿ç¿¿ëæ, õàðèóãàà íýí òýðã¿¿íä òàéëàãíàõàä ò¿ëõýö áîëäîã áàéíà. Öàã õóãàöàà ãýäýãò ñàðààð, æèëýýð ýñâýë á¿ð íýí äàðóé õýðýãæ¿¿ëýõ ç¿éë ÷ îðíî. ªºðºº ð õýëáýë, áîãèíî, äóíä áà óðò õóãàöàíû çºâëºìæ õýðýãæ¿¿ëýõ õóãàöàà áàéõ áà òîîãîîð àëü íü þóãàà àãóóëæ áàéãàààã õî¸ð òàë ìýäýæ áàéâàë çîõèíî.

Ò¿ëõ¿¿ð àñóóëò:

- ✓ Çºâëºìæèä àæëûí áèåëýëòèéã õýçýý õýðýãæ¿¿ëæ ýõëýõ áîëîí äóóñàõ òàëààð òîãòîîæ áè÷èæ ¿¿?
- ✓ Öàã õóãàöààíû õÿçãààð íü ºº ð÷ëºëò õèéõ áà øàõàëò ¿ç¿¿ëýõýä íýëýýä áîãèíî ãýâ÷ õýðýãæèëòèéã ¿íýëýõýä øààðäàãààõ áîäèò õóãàöàãààðàà õàíãàëòòàé óðò áàéíà óó?

Ø èéäâýð ãàðãàõ-Ñàíàë îðóóëàõ

“Өөрчлөлт”, “Сайжруулалт” хийхийг шаардаж буй зөвлөмж нь эрх баригчдыг шийдвэр ãàðãàààä çºâëºìæèéã çºíä íü õýðýãæ¿¿ëýõ áóñ ºìíº íü íýìýëò ñóäàëãààà õèéõèéã ñàíóóëæ áîäèò ¿ð ä¿íä õ¿ðýõ ñòðàòåãèéí áîëîìæèéã ó÷èð õîëáîãäîëòîéãîîð áóóðóóëäàã þì. Õîðèõ áàéãóóëäàãûí ìîíèòîðèíãèéí áàãèéí á¿ðýëäýõ¿¿íä ìýðãýæëèéí, øèíæèëãýý ñóäàëãààíû, áóñàä òºðëèéí õ¿ì¿¿ñ áàéäàã òóë òýä õîðèõûí çºâõºí òîäîðõîé íýãýí àñóóäëûã îëæ õºíäºõ áóñ äýýð íü îíîâ÷òîé øèéâýðëýõ ñàíàë ãàðãàààä áàé. Çºâëºñºí ¿éë àæèëëàãàà íü òîäîðõîé áîäèò áºã ºº ä áóðóó õýðýãæèõýýðã¿é íàðèéí æèæèã ç¿éëèéã òîîöîæ áàãòàãñàí áàéõ õýðýãòýé.

Ò¿ëõ¿¿ð àñóóëò:

- ✓ Îëæ èëð¿¿ëñýí àñóóäëûã àðèëãàõûí òóëä õèéñýí ñóäàëãààà øèíæèëãýý íü áîäèò ¿éë àæèëëàãàààã òàíüæ ãàðãààäàã óó?
- ✓ Çºâëºìæèä íàðèéí æèæèã ç¿éëèéã òîîöîæ áàãòàãñàí óó?
- ✓ Áóðóó òàøàà òàéëáàð ýñâýë çºâëºìæèéã õýðýãæ¿¿ëýõýýñ çàéëñõèéõèéí òóëä ¿ã õýëëýãýý ºº ð÷ëºõ þìóó òóñãàé íýð òîìú¸î àøèãëàõ õýðýãòýé þó?

Íýí òýðã¿¿íèé ÷óõàë, ¿ð äàãàâàð, ýðñäýëèéã òîîöîõ

Íýãä¿ãýýðò, ¿éë àæèëëàãàà øàðäëàãàòàé îëîí àñóóäëûã ìîíèòîðèíãèéí áàã îëæ èëð¿¿ëæ áîëîõ þì. Óðüä÷èëàí ñýðãèéëýõ ìîíèòîðèíã ãýäýã íü ¿ðãýëæëýõ ¿éë ÿâö

çîãñîëòã¿é áºã°°ä õîéøëóóëøã¿é ÷óõàë ç¿éë¿¿ä äýýð ýðõ áàðèã÷äûí àíõààðëûã õàíäóóëæ áèåë¿¿ëýõ áîëãîäîã áàéíà. Õî¸ðäóãààðò, óðä íü õýðýãæýí ñ¿¿ëèéí ¿åèéí òàéëàíãóóäàä îðñîí çàðèì çºâëºìæ íü èë¿¿ àìæèëòòàé áîëñîí. Ãóðàâäóãààðò, áóñäûí áîëîí ýðõýý õàñóóëñàí õ¿íèé ýðõ, ýðõ ÷ºëº°íä ñºðºã íºëº° ¿ç¿¿ëýõ ýðñäýëòýé õýðýãæëëò ¿¿ñ÷ áîëîõûã ìîíèòîðèíãèéí áàã óðüä÷èëàí õàðàõ õýðýãòýé. Óðüä÷èëàí ñýðãèéëýõ ìîíèòîðèíãèéí áàãèéíõàí áîëîí õýðýãæ¿¿ëýã÷ ýðõ áàðèã÷äûí õîîðîíä àñóóäëûã óðüä÷èëàí õàðæ ¿ë ÷ääñàíû óðøãààð çºâëºìæèéí õýðýãæ¿¿ëýëòýíä ¿ë èòãýëöýõ áàéäàë ¿¿ñ÷ áîëîõ þì.

Òº¿ëõ¿¿ð àñóóëò:

- ✓ Çàðèì çºâëºìæ íü íýí ÷óõàë ó÷ðààñ æàãñààëòûí ýõýí õàâüä áè÷èãäýõ ¸ñòîé þó?
- ✓ Ýðõ áàðèã÷äûã ÿàðàëòàé, ö°°õºí ç¿éë äýýð òºâëºð¿¿ëýõèéí òóëä çàðèì íýã çºâëºìæèéã õàñàõ íü äýýð ¿¿?
- ✓ Çàðèì çºâëºìæèéã áèåë¿¿ëýõ íü áóñàä çºâëºìæèéã ýõëýýä áèåë¿¿ëýõýýñ õàìàðäàã óó?
- ✓ Õ¿íèé ýðõ, ýðõ ÷ºëº°íä çàðèì íýã òîäîðõîé ¿éë àæèëëàãààíû õýðýãæëòò íü ñºðºã íºëº° ¿ç¿¿ëäýã ¿¿?

Ì ýòãýëöýõ

Çºâëºìæ¿¿äèéã òàéëàíä ñèñòåìòýéãýýð äýýä çýðãèéí õºäëºøã¿é íîòîëãîî ìºí ìîíèòîðèíã õèéõ ÿâöàä îëæ öóãëóóëñàí ä¿ãíýëòýíä ¿íäýñëýí ãàðãàäàã áàéíà. Ìýòãýëöýý íü èæèë òºñ°°òýé îëîí óëñûí áîëîí ¿íäýñíèé õóóëü ç¿éí æèøèã õýì õýìæýý áà ìýðãýæëèéí ýì íýëãèéí, ñýòãýë ç¿éí, õîðèõ àíãèéí çàõèðãàà, íèéãìèéí àæèë ãýõ ìýò ÷äàìæ äàäàë òóðøëàãà áîëîí õàìãèéí ñàéí ãýãäýõ ïðàêòèêàòàé á¿òýæ àãóóëãà íü òîäîðõîé áàéõ õýðýãòýé. Ì îíèòîðèíã õèéã÷èä °°ðñäèéíõ°° áàéð ñóóðèà õàìãàäëàõòàä äýýðõè ìýòãýëöýý íü èõ ÷óõàë þì. Îëîí óëñûí æèøèã õýì õýìæýý íü õàìãèéí áàãààð àâ÷ ¿çñýí æèøèã òóë õýðâýý ìîíèòîðèíã õèéæ áóé áàéãóóëëàãà õ¿íèé ýðõèéí, ìýðãýæëèéí, õàìãèéí ñàéí äàäàë òóðøëàãûí ìºí áóñàä èæèë òºñ°°òýé õóóëü, ¿íäýñëýëèéí õ¿ðýýíä ò¿¿íèéã çºâëºìæèíä°° èë¿¿òýé ºíäºðñãºæ áè÷èæ áîëîõ þì.

Òº¿ëõ¿¿ð àñóóëò:

- ✓ Òàéëàíãèéí ãîë õýñýãò çºâëºìæèéã òîäîðõîéëîí ãàðãàæ èðæ áîëæ áàéíà óó?
- ✓ Ýíý ä¿ãíýëò øèíæèëãýý íü çîðèëãîäîî òóëãóóðëàæ, ÷àíàðòàé íîòîëãîãîîð øàëãàãäñàí óó?
- ✓ Çºâëºìæèä ãàðãàñàí ä¿ãíýëò øèíæèëãýý íü èæèë òºðëèéí õóóëü ç¿éí, ìýðãýæëèéí áîëîí õàìãèéí ñàéí ãýãäýõ ÷äàìæ äàäàë òóðøëàãààð øàëãàãäàí ãàð÷ èðñýí ¿¿?
- ✓ Ä¿ãíýëò øèíæèëãýý íü ó÷èð ç¿éí áîëîîä èòãýë ¿íýìøëýýðýý áèäíèé òóñãàäà áàéãàà çºâëºìæèä õàìààð÷ î÷èæ áàéíà óó?

Ó÷èð øàëòãààíû òàéëáàðòàé áàéõ

Ýðñäýëä õ¿ðãýõ õ¿÷èí ç¿éë¿¿äèéã áóóðóóëæ, àñóóäàë ¿¿ñãýæ áóé òîãòîëöîî áà ¿éë ÿâöûã îëæ òàíèí çàñàí çàëðóóëàõ íü ìîíèòîðèíã õèéõäýý àíõààðàõ ÷óõàë ç¿éë þì. Çºâëºìæ°°ñ ãàðãàõ ¿ð ä¿í íü øèíæ ÷àíàð ëóó áèø øóóä àñóóäëûí ã¿í ð¿¿ ÷èãëýõ ¸ñòîé. Òèéìèéí òóëä ø¿¿ìæëýëòýéãýýð õàíäàí äàõèí áàðèìòàà øàëãàæ øóäàðãààð

àæèëëàõ ¸ñòîé áîëæ áàéíà. Ýðñäýëä õ¿ðãýõ õ¿÷èí ç¿éë¿¿äèéã áóóðóóëæ, àñóóäàë ¿¿ñãýæ áóé ó÷èð øàëòãààíûã îëæ òîãòîîõ íü áîëîìæã¿é ¿åä äýâøèëòýò àðãààð öààøäûí ¿íýëãýý áà ¿ð íºëººãºº ñàéæðóóëæ, óëìààð öàã õóãàöàà óðñàí ºíãºðºõ á¿ð òàéëàíä äóðäñàí ç¿éëýý õàäãàëæ ¿ëäýõ íü ÷óõàë.

Ò¿ëõ¿¿ð àñóóäëóóä:

- ✓ Òàéëàíãèéí ãîë õýñýãò àñóóäëûí ãîë øèíæ¿¿äèéã îðóóëæ óó? /íîòîëãîî ãàðãàíà óó/
- ✓ ¯íýëýëò ä¿ãíýëò íü ó÷èð øàëòãàíûã îëæ òîãòîæ óó?
- ✓ Çºâëºìæèä áè÷ñýí ñàíàë õ¿ñýëò¿¿ä íü àñóóäëûí øèíæ òýìäýãò áóñ ó÷èð øàëòãàíä øóóä ÷èãëýæ ÷äàæ óó?
- ✓ Õýðýâ àñóóäëûí ó÷èð øàëòãàí íü òîãòîîãäîîã¿é õýâýýð ¿ëäâýë ñàéæðóóëñàí ÿìàð àðãà õýðýãëýæ áîëîõ âý?

Çîðèëãîòîé áàéõ

Çàñãèéí ãàçàð áîëîí òºðèéã öîãö ç¿éë ãýæ òîîöàîãîî íýãýíò áîëüæýý. Òîäîðõîé áàéãóóëàãà, õóâü õ¿ì¿¿ñ àìüäàë ïðàêòèêò áîëîí õóóëèéí õ¿ðýýíä èõ ñàéí ãàðãàñàí çºâëºìæ¿¿äèéã õýðýãæ¿¿ëýõ áîëîìæòîé þì. Ýíý íü çàñãèéí ãàçàðò ìîíèòîðèíã õèéã÷èä áîëîí îëîí íèéòèéí ç¿ãýýñ çºâëºìæèéã áàòàòãàõ, õèéñýí àæëàà òàéëàíàõ ìºí ¿¿ðýã õàðèóöèãààà áèåë¿¿ëýõýä íü òóñ áîëäîã áàéíà. Ìîíèòîðèíã õèéã÷èä íü áàñ òàéëàíãàà òàâèõ áîëîí çºâëºìæºº ãàðãàõãäàà òîãòñîí ãýðýý õýëýëöýýðèéã ìýäýæ øàòëàí çàõèðàõ ¸ñíû äàðàìëëàð ¿éë àæèëëàãààãàà ÿâóóëæ áóé ãýäãýý áàòëàõ õýðýãòýé. Èõýâ÷ëýí òàéëàíãèéí çºâëºìæ¿¿ä íü ø¿¿õèéí ýðõ ìýäýëòýí, çàñàí õ¿ì¿¿æ¿¿ëýõ ãàçðûí òîãòîëöîî, ìºí äîòîîäûí ñàéä äàðãà íàðò çîðèóëàãäñàí áàéäàã.

Ò¿ëõ¿¿ð àñóóëò:

- ✓ Àëü øàòëàí çàõèðàõ ¸ñíû áàéãóóëëàãûí äàðãà çºâëºìæèéã àìüäàëä õýðýãæ¿¿ëýõ áîëîìæîîð èë¿¿ ãýæ áîäîæ áàéíà âý?
- ✓ Äýýä çèíäààíû äëü íýã ýðõ áàðèã÷ çºâëºìæèéã õýðýãæ¿¿ëýõýä äºõºì áîëîõ ¿éë àæèëëàãààíû çàâàâàð òóøààë, çºâøºðºë ºãºõ õýðýãòýé þó?
- ✓ Çºâëºìæèéã õýðýãæ¿¿ëæ áóé õ¿ì¿¿ñ áîëîí òýäíèé óäèðäëàãà çºâëºìæ ãàðãàõ áîëñîí ¿íäýýí øààðäëàãà, áîäëîãûã íýãä íýãýíã¿é ìýäýõ õýðýãòýé þó?
- ✓ Çîðèëãî òàâüæ áóéãààðàà çºâëºìæºº àíãèëàõ íü çºâëºìæèéí ¿ð íºëººã èõýñãýõ ¿¿ ýñâýë áóóðóóëàõ óó?

5. <u>Амьдрал практикт “Илүү оновчтой” хэмээх загварыг хэрэглэх нь</u>

Äàðààõè 4 àñóóëòûã äîîðõè õ¿ñíýãòýí äýõ 3 õîñ çºâëº ìæòýé õîëáîí àâ÷ ¿çíý ¿¿:

1. “Илүү оновчтой” хэмээх энэхүү загварын аль шалгуурууд нь эхний õóâèëáàðààðàà õîñ òóñ á¿ðò áàéõã¿é áàéíà âý?
2. Àëü øàëãóóðóóä íü õî¸ðäóãààð õóâèëáàðûã ãàðãàõàä ÷èãëýãäñýí áý?
3. Àëü øàëãóóðóóä íü þóíä ÷ ÷èãëýãäýýã¿é, ÿàãààä âý?
4. Çºâëº ìæèéã ñàéæðóóëàõ ÿìàð àðãóóä áàéíà âý?

Æèøýý 1

➔ Á¿òýí ñàðûí äîòîð, Íèéãìèéí Õàìãààëûí ßàìíû íàðèéí áè÷ãèéí äàðãàà íàñàíä õ¿ðýýã¿é ãýìò õýðýãòí¿¿äèéã ø¿¿õèéí òàíõèìàäñ çàñàí õ¿ì¿¿æ¿¿ëýõ òºâ, çàñàí õ¿ì¿¿æ¿¿ëýõ òºâººñ ø¿¿õèéí òàíõèì õ¿ðòýë ñ¿¿ë÷èéí òîéðîã áîëîí óðò õóãàöàòàòàé ººâºðëºõ ¿åä ãàðäàã áèå ìàõáîäид ó÷èðñàí ÿäàðãàà à÷àäëûí òàëààð ãàðãàæ òàâèëàà.

➔ Õóóëü Ç¿éí ÿàìíû ñàéä, Íèéãìèéí Õàìãàäëûí ßàìíû íàðèéí áè÷ãèéí äàðãàà, Çàñàí Õ¿ì¿¿æ¿¿ëýõ ãàçðûí äàðãàà áîëîí òàãäàäàãèéí äàðãàà íàð íàñàíä õ¿ðýýã¿é õ¿¿õäèéã òýýâðèéí õýðýãñëýýð çººâºðëºõºä àíõàð÷ ñàéæðóóëàõ çîðèãîîð ñòðàòåãèéí áîëîí ¿ëë àæèëëàãààíû áîäëîãî áîëîâñðóóëæ èðýõ æèëèéí äîòîð áàòàëãààæóóëàõàòàð àæèëëàæ áàéíà.

- Íàñàíä õ¿ðýýã¿é õ¿¿õäèéã íàñàíä õ¿ðñýí õ¿ì¿¿ñòýé öóãò íü òýýâðèéí õýðýãñýëýýð çººâºðëºõèéã õîðèãëîíî.
- Íàñàíä õ¿ðýýã¿é ýìýãòýé õ¿¿õäèéã òýýâðèéí õýðýãñýëýýð çººâºðëºõ ¿åä äîð õàÿæ íýã ýìýãòýé õÿíàã÷ öóãòàà ÿâíà.
- 4 öàãààñ èë¿¿ õóãàöàòàãààð äàâõèæ õ¿ðýõ ãàçàðò õ¿ðýëöýýòýé õýìæýýíèé õîîë õ¿íñ, óñ, áîëîí áèå ìàõáîäûí õýðýãöýýíä íü çîðèóëæ õàíãàìæ ãàðãàæ ºãºõ
- Íàñàíä õ¿ðýýã¿é õ¿¿õÿä á¿ðèéã èðýõ ¿åä íü ýì÷, ñóâèëàã÷èä ¿ç¿¿ëýõ áîëìæîîð íü õàíãàæ ºãºõ
- Íàñàíä õ¿ðýýã¿é õ¿¿õäèéã òýýâðèéí õýðýãñëýýð çººõäºº õóóäàñ áºãëºæ á¿ðòãýíý.

Æèøýý 2

➔ Õîðèõ, öàãäàí õîðèõ ãàçðûí äàðãàà íàð õ¿÷ õýðýãëýñíýýñ ¿¿ñäýã öººíã¿é òîîíû õýðã¿¿äèéã áóóðóóëæ ÷äíà.

➔ Õîðèõ àíãèéí äàðãàà íàð æèëèéí ýöýñ ãýõýä õîðèõ àíãèéí àæèëòàíóóäààñ õ¿÷ õýðýãëýí ¿éëäãñýí õýðã¿¿äèéã á¿ðòãýæ æèæèã äýâòýðò áè÷èæ áàéõààð áîëîî. Èíãýæ òýìäýãëýë õºòëºõäºº óã õýðýã ÿâäëûã á¿ðòãýñýí àæèëòíû íýð, õýðýã ãàðñàí öàã, ºäðèéã òýìäýãëýæ, õýðãèéã õèéñýí àæèëòàí áîëîí õýðýã áîëîõ ¿åä õàæóóä íü áàéñàí àæèëòíû íýðèéã áè÷íý. Òº¿í÷ëýí, ýíý õýðýãò õîëáîãäñîí õîðèãäëûí íýð, õ¿÷ õýðýãëýõ áîëñîí øàëòààí, óã õýðýã ÿâäëûã íýã á¿ð÷ëýí òîäîðõîéëñîí áè÷ëòò, õýðâýý áàéãàà áîë õýðýãëýñíý áàãàæ õýðýãñýë ìºí óã õýðãèéã øàëãàñàí îôèöåðûí ãàðûí ¿ñýã çýðãèéã áè÷íý.

Æèøýý 3

➔ Àëáàäàí æóðìàðð õ¿íèé ñýòãýöýä íºëººëæ õ¿÷èéã áóóðóóëäàã ýì, òàðèóðûã áàãà õýðýãëýäýã áîëîõ

➔ Ýìíýëãèéí óäèðäëàãà 12 ñàðûí õóãàöàòàíä óõàí ñàíàà ñàìóóðóóëàõ ¿éë÷èëãýýòýé ýìí¿¿äèéã îëãîõãîî àíãàãàõ óõàíû, õóóëü ç¿éí, ¸ñç¿éí õýì õýìæýýã áàðèìòëàí:

- Õ¿íä îéëãîìæòîé, òîäîðõîé çàâàðò÷ëãàòàé áîëãîõ;
- Çºâõºí ýìíýëãèéí òýð äóíäàà ýìç¿éí ìýðãýæëèéí õ¿ì¿¿ñýìèéã îëãîõ
- Òºðºë á¿ðèéí çàñàí õ¿ì¿¿æ¿¿ëýõ áàéíãûí ñèñòåìòýé ñóðãàëòàòàð õàíãàõ;

5. **Ä¿ãíýëò**

Õîðèõ, öàãäàí õîðèõ ãàçàðò õ¿íèé ýðõèéí àñóóäëààð ãàðñàí çºâëºìæ¿¿ä íü áîäèò ºº ð÷ëºëò õèéëãýõèéí òóëä áàéäàã. Çºâëºìæèéã õýðýãæ¿¿ëýã÷ ò¿¿íèéã áèåë¿¿ëýõýýñ аргагүй гэдгийг ойлгох нь чухал ба “Хоёр дахин оновчтой” хэмээх энэхүү зөвлөмжийн çàãâàð íü çîðèëãîäîî õ¿ðýõèéí òóëä ø¿¿ìæëýëòýé õàíäàæ îííâ÷òîé çºâëºìæ ãàðãàäàã þì.

Ýöñèéí áàéäëààð çºâëºìæºº ãàðãàõàòàð øèéäýõäýý òàéëàí áîëîí ò¿¿íèé ìºðºð õèéõ àæëàà, òºëºâëºñºí ñòðàòåãè áîäëîãîî äàõèí íÿãòëàõ õýðýãöýý áèé ýñýõèéã ìîíèòîðèíãèéí áàãèéíõàí òóíãàæ ¿çýõ íü õýçýý ÷ èë¿¿ääýãã¿é áàéíà. Õîðèõ ãàçðûí ìîíèòîðèíãèéí òàéëàí áîëîí çºâëºìæ¿¿ä íü õîðèõ ãàçàðò õèéõ äàðàãèéí ìîíèòîðèíãèéí îíöãîé íýãýí øàëãàëò áîëäîã áàéíà.

Association for the Prevention of Torture - APT
Route de Ferney 10 P.O. Box 2267
CH - 1211 Geneva 2
Tel (+41 22) 919 2170 Fax: (+41 22) 919 2180
e-mail: apt@apt.ch Internet: www.apt.ch